

JOAKIM VON BRAUN:

Den ryska björnen lever än

Sex års glasnost och perestrojka och att Sovjetunionen upplösts innebär inte att KGB upphört att existera. Den omfattande jakten på politiska och religiösa oliktankare har avstannat men de politiska spionerna har fått nya arbetsuppgifter inom KGB-apparaten.

Utlandsspionaget har under hösten 1991 ökat till att omfatta ungefär 18 000 man mot tidigare cirka 12 000.

Joakim von Braun är sovjetexpert med särskild inriktning på affärsrisker på sovjetmarknaden och VD för kunskapsföretaget Research & Inquiries.

Sovjetunionen har saligen avsomnat, sörjd av få. Ändå är imperiet på många sätt kvar. Trots det formella beslutet att bilda Oberoende Staters Samväldet (OSS) kommer det att ta lång tid att riva ner allt det som kommunismen skapat under 70 års välde. Det räcker med en kort resa till det forna Sovjet för att konstatera att 70 års gemensam historia skapat värderingar och en gemenskap som inte försvinner på grund av ett politiskt beslut. Den i det närmaste värdelösa rubeln används fortfarande av de flesta invånarna trots införande av nya betalningsmedel. Än så länge existerar en gemensam krigsmakt, som den 23:e februari i år firade Arméns Dag under ledning av sin befälhavare marskalk Evgenij Sjaposjnikov. Och i hemlighet fortsätter Sovjetunionens Kommunistiska Parti en verksamhet i det fördolda.

Sovjetmakten vilade hela tiden sedan 1917 på tre ben, kommunistpartiet, krigsmakten och KGB. Alla de tre maktinstrumenten har dessutom till 80–90 procent varit i händerna på ryssar. Även den 75-åriga tjekan fortsätter nu med den verksamhet man alltid gjort.

KGB under Gorbatjov

Så mycket glasnost och perestrojka har aldrig kommit att rymmas inom KGBs väggar. Det verkar aldrig heller ha varit Gorbatjovs avsikt. Bilden av reformivraren och demokraten Michail Gorbatjov har flagnat allt mer. Den sista fernissan försvinner när detaljerna om hur han använt KGB för sina egna syften kommer i dagen.

Gorbatjov såg till att KGB avlyssnade och buggade de flesta av hans politiska

motståndare. Samtliga ledare för de olika politiska partierna avlyssnades, bland annat också Boris Jeltsin. Men Gorbatjov lidade inte heller på sin egen personal, så dessa buggades också. På presidentens kontor har man hittat åtta kassaskåp fulla med utskrifter från avlyssningsoperationerna.

KGB och kuppförsoket 1991

Försöket att avsätta Gorbatjov och återföra Sovjetunionen till den gamla ordningen leddes i hög grad av KGB-chefen Vladimir Krjutjkov och utfördes tack vare speciella insatser av ett stort antal högt uppsatta KGB-officerare. Tack vare KGB kunde kuppmakarna avlyssna en stor del av telekommunikationerna lång tid före kuppförsoket. Man visste var nyckelpersoner befann sig och kunder med hjälp av livvakter från KGB hålla Gorbatjov instängd. Men efter kuppen är det endast ett fåtal av de 30-talet inblandade KGB-officerarna som fått plikta för sina brott. Av 32 utpekade kuppmakare i KGB har endast en (!) avskedats, medan sex stycken fått gå i pension.

Rysslands "KGB"

Det KGB som nu Boris Jeltsin och Ryssland ärvt av Michail Gorbatjov och Sovjetunionen är i det närmaste helt orört av sex års glasnost och perestrojka. Den omfattande jakten på politiska och religiösa oliktankare har visserligen avstannat. Men de politiska spionerna har inte förlorat arbetet. Nej, de fortsätter inom KGB-apparaten med nya arbetsuppgifter. Under hösten -91 fördes tusentals man över från annan verksamhet till utlandsspiona-

get som ökat från cirka 10 000 – 12 000 man till ungefär 18 000.

Precis som de två andra av de tre maktfundamenten i Sovjetunionen, det sovjetiska kommunistpartiet och krigsmakten, har KGB till överväldigande del bestått av ryssar. Ordföranden i det ryska parlamentet säger att "Jag uppskattar att 90 procent av personalen som fortfarande arbetar under Primakovs ledning är ryssar". En överväldigande del av säkerhetstjänsten och i princip hela underrättelsetjänsten arbetar nu åt Jeltsin.

Spionerna och demokratin

Än trampar de KGB-männen i gamla hjulspår. Av de 32 KGB-officerare som skulle avskedas på grund av sin medverkan i kuppförsoket i augusti har 25 fått fortsätta sitt arbete inom säkerhets- och underrättelseapparaten. Sex av dem har i och med bildandet av den nya ryska säkerhetstjänsten AFB (Agenstvo Federalnoj Bezopasnosti) fått höga poster där och en av dem har enligt det ryska parlamentets undersökningskommission till och med befordrats.

När nu parlamentet försöker få fram sanningen om det sovjetiska kommunistpartiets stöd till utländska vänner, t ex Apk och Vpk, vägrar underrättelsetjänstens chef Evgenij Primakov att lämna ut några dokument. Han säger sig vara rädd för att deras agenter i främmande länder kan komma att avslöjas.

Nytt superministerium

Under sina försök att stöpa om den ryska statsapparaten har Jeltsin kommit med flera propåer som tyder på en mer bety-

delsefull roll för säkerhetstjänsten i framtiden. I slutet av förra året försökte den ryske presidenten slå samman det upplösta sovjetiska inrikesministeriet (MVD), det ryska inrikesministeriet, Interrepublikanska Säkerhetstjänsten och Rysslands säkerhetstjänst (AFB) till ett nytt jättelikt säkerhetsministerium. Skapelsen hade blivit ett säkerhetsmonstrum som skulle ha liknat det säkerhetsministerium som fanns under Stalin. Men det ryska parlamentet sa nej. Nu skapar dock Jeltsin ett nytt mindre ministerium med färre maktbefogenheter. I samband med vice premiärminister Burbulis besök i Sverige i januari 1992 visade ryssarna sin brist på insikt om hur deras spionage utomlands uppfattas. Trots den svenska regeringens protester försökte ryssarna plocka med två före detta KGB-officerare som gjort sig kända i samband med underrättelseverksamhet i Sverige. En av dem, Vladimir Kozjemjakin, hade utvisats från Sverige så sent som i december 1990.

Krigsmaktens GRU

Det militära spionaget har inte reformerats alls. Krigsmakten finns ju än så länge kvar och innan den genomgår några större förändringar kommer GRU att fortsät-

ta sitt insamlande av industriella, teknologiska och militära hemligheter.

Spionaget utomlands

Under hela 1991 har det sovjetiska spionaget i Sverige arbetat på som förr utan några begränsningar. Detta demonstreras kanske bäst genom att peka på de utvisningar som ägde rum förra året. I augusti utvisade den svenska regeringen ambassadrådet Igor Nikiforov som var KGBs resident i landet. Och i december utvisades hans motsvarighet på den militära sidan – GRU-residenten Oleg Charitontsev.

I år tycks dock ryssarna ha tvingats minska sin spionapparat i Sverige något. Men tyvärr beror det inte på att de ändrat attityd till omvärlden. Nej, anledningen är ren och skär penningbrist. Den nya underrättelsetjänsten under Primakovs ledning har inte tillräckligt med dollar och kronor för att kunna finansiera dussintals underrättelseofficerare i Sverige tillsammans med de agenter de handhar.

Detta är dock ingen som helst garanti för att verksamheten inte kan komma att öka i framtiden. När västländernas bidrag till Ryssland ökar i framtiden är det stor risk att dessa pengar kan komma att användas mot oss.